

ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2010-4/1000otpk.pdf>

13. Про Національну поліцію: Закон України від 02 листопада 2015 року № 580-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 40-41. – Ст. 379.

14. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 2-3. – Ст. 12.

15. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1698-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 47. – Ст. 2051.

16. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 року № 889-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 4. – Ст. 43.

17. Сergygin S.M., Sergygin S.S. Механізми попередження та протидії корупції в органах публічної влади. Держава і суспільство. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/putp/2010-1/doc/4/01.pdf>

18. Словник української мови: в 11 томах. – Том 3, 1972. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/zasada>

19. Смоленский М.Б. Административное право / М.Б. Смоленский. – Ростов-на-Дону: «Феникс», 2005. – 346 с.

20. Стеценко С. Г. Адміністративне право України : навч. посібник / Стеценко С. Г. – К. : Атика, 2007. – 624 с.

УДК 342.92

ЩОДО СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ МЕТОДІВ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН

Чуприна Ю. Ю.,

аспірант кафедри державно-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Анотація У статті досліджується сучасна система методів правового регулювання, теоретичні і практичні аспекти застосування адміністративно-статусного, адміністративно-процесуального, адміністративно-деліктного методів у процесі регулювання суспільних відносин. На прикладі норм адміністративного права визначається взаємодія методів адміністративно-правового регулювання між собою.

Ключові слова: правовий метод, метод адміністративно-правового регулювання, імперативний метод, диспозитивний метод, адміністративно-статусний метод, адміністративно-процесуальний метод, адміністративно-деліктний метод.

Аннотация В статье исследуется современная система методов правового регулирования, теоретические и практические аспекты применения административно-статусного, административно-процессуального, административно-деликтного методов в процессе регулирования общественных отношений. На примере норм административного права определяется взаимодействие методов административно-правового регулирования между собой.

Ключевые слова: правовой метод, метод административно-правового регулирования, императивный метод, диспозитивный метод, административно-статусный метод, административно-процессуальный метод, административно-деликтный метод.

Annotation The article examines the modern system of methods of legal regulation, theoretical and practical aspects of administrative status, administrative procedure, administrative tort methods in the process of regulation of social relations. For example, administrative law determined by the interaction of the methods of administrative and legal regulation of each other.

Key words: legal method, method of administrative and legal regulation, imperative method, dispositive method, administrative status method, administrative procedure method, administrative tort method.

У 2016 р. виповнилося двадцять п'ять років як Україна, проголосивши державну незалежність, стала на шлях самостійного державного будівництва. За цей період часу всі сфери життєдіяльності суспільства і державного управління зазнали докорінних, системних змін. Значною мірою це було пов'язано з оновленням національної системи законодавства в державі, впровадженням демократичних засад у функціонування правової системи, апробацією нових для практики державного

управління методів регулювання суспільних відносин. В умовах формування динамічно функціонуючої ринкової економіки, перетворень в політичній системі суспільства, ствердженням нових ідеологічних засад організації соціально-гуманітарних процесів, актуальним питанням видається вироблення ефективної системи методів регулювання суспільних відносин. В контексті зазначеного адміністративно-правові методи займають особливо важливе місце.

Зміст адміністративно-правових методів регулювання суспільних відносин у порівнянні з суміжними засобами реалізації управлінської

політики характеризуються складністю структури та особливою чутливістю до змін діючого законодавства. У цьому зв'язку практично доцільним є комплексна наукова розробка їх змісту, класифікації та визначення основних аспектів взаємозв'язку та взаємовпливу методів адміністративно-правового регулювання суспільних відносин.

Дослідженню теоретичних і практичних аспектів застосування адміністративно-правових методів у процесі регулювання суспільних відносин приділяло увагу значна кількість вітчизняних та зарубіжних вчених-спеціалістів з різних галузей права. Зокрема, це: В.Б. Авер'янов, Г.В. Атаманчук, Д.Н. Бахрах, В.М. Бевзенко, Ю.П. Битяк, В.К. Колпаков, О.Л. Копиленко, О.В. Кузьменко, В.А. Юсупов та ін.

Однак, незважаючи на предмет дослідження у розробці значного комплексу питань, які стосуються застосування адміністративно-правових методів регулювання суспільних відносин, недостатньо дослідженим залишається комплекс важливих аспектів, які характеризують сутність і практичний зріз їх застосування. Наведене не лише обумовлює прикладну доцільність дослідження обраної тематики, а й підтверджує необхідність наповнення доктрини адміністративного права емпіричним матеріалом щодо розробки адміністративно-правової методології.

Тим часом, сьогоднішня практика, реальний стан справ в області правового впливу показують, що діючі методи адміністративно-правового регулювання не можна в повній мірі назвати найбільш прийнятними юридичними стимуляторами правомірної поведінки. Більш того, дуже чітко окреслилася тенденція, коли вони взагалі не справляються зі своїми регулятивними функціями.

Низький рівень ефективності методів адміністративно-правового регулювання і зусиль, що вживаються для поліпшення ситуації в нашій країні, і підвищення результативності всього комплексу реформ усіх галузей суспільного життя, пояснюються очевидною невідповідністю застосовуваної системи методів адміністративно-правового регулювання змісту соціальних проблем, яких виявляється набагато більше, які складніші, багатогранніші, ніж використовувані правові методи. У своїй масі науковці, як і багато інших українських гуманітаріїв, значно відстали від того загального методологічного руху, до якого була залучена світова соціально-політична і філософська думка в ХХ столітті. Позначився, який діяв протягом тривалого часу ефект методологічного монополізму і жорсткого ідеологічного контролю, який виходив з принципового переконання в істинності тільки однієї методології, одного типу світогляду [1, с. 14].

На наш погляд, уявити сучасну систему методів правового регулювання України у вигляді цілісного утворення - значить:

- 1) виділити елементний склад системи; розкрити її інтегративні якості, утворені в результаті взаємодії її частин; встановити взаємозв'язок між структурними частинами і середовищем її існування;
- 2) простежити виникнення, тенденції та перспективи її розвитку. Застосувавши ці системні вимоги до дослідження методів правового

регулювання, ми спробуємо показати, як вони проявляються в природі функціонування права.

На основі викладеного, нами виділено такі блоки, які можуть бути представлені у вигляді своєрідної конструкції, що складається з чотирьох рівнів:

перший рівень – це верхівка конструкції, яку представляє єдиний (загальний) метод правового регулювання;

другий рівень – диспозитивний і імперативний методи, які утворені з єдиного методу;

третій рівень – міжгалузеві методи (заохочення і т.п.), і, нарешті, четвертий рівень, основа конструкції - галузеві методи.

На основі адміністративного права спробуємо описати дану конструкцію.

Верхівкою конструкції являється метод адміністративного права, тобто загальний метод – обумовлений особливостями предмету правового регулювання адміністративного права загальний спосіб реалізації виконавчої влади. Даний метод правового регулювання включає імперативні та диспозитивні методи. На основі перерахованих методів застосовуються міжгалузеві методи, тобто заохочення, стимулювання, примус, заборона та інші. І, нарешті, в основі даної конструкції лежать методи адміністративно-правового регулювання – сукупність правових засобів та способів, що використовуються уповноваженими суб'єктами для регулювання суспільних відносин у процесі реалізації та виконання адміністративних завдань, здійснення функцій та досягнення цілей органами виконавчої влади, враховуючи об'єктивні закони суспільного розвитку, які включають адміністративно-статусний, адміністративно-процесуальний та адміністративно-деліктний методи.

Ми виділили основними методами адміністративно-правового регулювання адміністративно-статусний, адміністративно-процесуальний та адміністративно-деліктний методи, тому що, на нашу думку, саме ці методи регулюють найважливіші сфери суспільних відносин та є відображеними в кожному нормативно-правовому акті України. Якщо метою прийняття нормативно-правового акту є визначення правового статусу того чи іншого суб'єкта, то основним методом правового регулювання буде адміністративно-статусний метод. Саме даний метод передбачає визначення за допомогою різноманітних правових норм правосуб'єктності певного учасника правових відносин, тобто визначення кола притаманних йому суб'єктивних прав і юридичних обов'язків, а також його право- і дієздатності. Якщо метою нормативно-правового акту є регламентація процедур реалізації суб'єктивних прав або юридичних обов'язків суб'єктів правовідносин, то для адміністративно-правового регулювання використовується метод надання адміністративно-процесуальної форми. Досить часто у нормативно-правових актах використовують метод адміністративно-деліктного регулювання, який полягає у тому, що регулювання суспільних відносин відбувається шляхом визначення моделей суспільно-шкідливої, небажаної для суспільства поведінки і встановлення заходів юридичної відповідальності за вчинення відповідних діянь.

Всі перераховані методи безпосередньо взаємодіють між собою.

На прикладі адміністративного права можна простежити чітку взаємодію елементів, функціонування імперативного та диспозитивного методу на одному рівні.

Імперативність адміністративного права дозволяє здійснювати правове регулювання діяльності держави, забезпечуючи реалізацію соціально-економічних інтересів, захищаючи права і свободи людини і громадянина та суспільства в цілому. На основі імперативного методу в системі методів правового регулювання реалізуються адміністративно-статусний, адміністративно-процесуальний та адміністративно-деліктний методи.

Прикладом імперативності адміністративно-статусного методу є глава 2 Закону України «Про місцеві державні адміністрації», яка має назву «Основні галузеві повноваження місцевих державних адміністрацій», в якій описуються основні повноваження місцевих державних адміністрацій, а саме: повноваження в галузі соціально – економічного розвитку, повноваження в галузі бюджету та фінансів, повноваження в галузі управління майном, приватизації, сприяння розвитку підприємництва та здійснення державної регуляторної політики, повноваження в галузі містобудування, житлово-комунального господарства, побутового, торговельного обслуговування, транспорту і зв'язку, повноваження в галузі використання та охорони земель, природних ресурсів і охорони довкілля, повноваження в галузі науки, освіти, охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту, материнства і дитинства, сім'ї та молоді, повноваження в галузі соціального забезпечення та соціального захисту населення, повноваження в галузі зайнятості населення, праці та заробітної плати, повноваження в галузі забезпечення законності, правопорядку, прав і свобод громадян, повноваження в галузі міжнародних та зовнішньоекономічних відносин, повноваження в галузі оборонної роботи [5].

Імперативність адміністративно-процесуального методу реалізується відповідно до п.1.2. Порядку оформлення і видачі паспорта громадянина України, затвердженого наказом МВС України 13.04.2012 № 320 паспорт громадянина України видається територіальними підрозділами Державної міграційної служби України за місцем проживання кожному громадянину України після досягнення 16-річного віку, а надалі в разі необхідності обмінюється, видається замість утраченого, викраденого або зіпсованого [4]. За невчасну подачу документів передбачено адміністративну відповідальність – ст. 197 КУпАП: проживання громадян, зобов'язаних мати паспорт, без паспорта або за недійсним паспортом, проживання без реєстрації місця проживання чи перебування – тягне за собою попередження або накладення штрафу від одного до трьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [3]. Тобто в даній нормі простежується взаємодія адміністративно-процесуального та адміністративно-деліктного методу.

Імперативність адміністративно-деліктного методу виражається в санкціях норми ст. 127 КУпАП,

в якій зазначено, що порушення правил дорожнього руху особами, які керують велосипедами, гужовим транспортом, і погоничами тварин, - тягне за собою накладення штрафу в розмірі п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [3].

Проявом диспозитивності адміністративно-статусного методу є норма ст. 28 Закону України «Про місцеві державні адміністрації», яка має назву «Права місцевих державних адміністрацій», в якій сказано, що для реалізації наданих повноважень місцеві державні адміністрації мають право: 1) проводити перевірки стану подержання Конституції України та законів України, інших актів законодавства органами місцевого самоврядування та їх посадовими особами, керівниками підприємств, установ, організацій, їх філіалів та відділень незалежно від форм власності і підпорядкування по напрямках, визначених статтею 16 цього Закону; 2) залучати вчених, спеціалістів, представників громадськості до проведення перевірок, підготовки і розгляду питань, що входять до компетенції місцевих державних адміністрацій, а також залучати громадян, суб'єктів господарювання, їх об'єднання, наукові установи та консультативно-дорадчі органи, що створені при органах державної влади та органах місцевого самоврядування і представляють інтереси громадян та суб'єктів господарювання, до підготовки аналізів регуляторного впливу та виконання заходів з відстеження результативності регуляторних актів; 3) одержувати відповідну статистичну інформацію та інші дані від державних органів і органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, політичних партій, громадських і релігійних організацій, підприємств, установ та організацій, їх філіалів і відділень незалежно від форм власності та інші [5].

Диспозитивність адміністративно-процесуального методу також можна прослідкувати у ст. 49 Кодексу адміністративного судочинства України, яка має назву «Права та обов'язки осіб, які беруть участь у справі», в якій зазначено: «Особи, які беруть участь у справі, мають право: 1) знати про дату, час і місце судового розгляду справи, про всі судові рішення, які ухвалюються у справі та стосуються їхніх інтересів; 2) знайомитися з матеріалами справи; 3) заявляти клопотання і відводи; 4) давати усні та письмові пояснення, доводи та заперечення; 5) подавати докази, брати участь у дослідженні доказів; 6) висловлювати свою думку з питань, які виникають під час розгляду справи, задавати питання іншим особам, які беруть участь у справі, свідкам, експертам, спеціалістам, перекладачам; 7) подавати заперечення проти клопотань, доводів і міркувань інших осіб; 8) знайомитися з технічним записом, журналом судового засідання, протоколом про вчинення окремої процесуальної дії і подавати письмові зауваження до них; 9) робити із матеріалів справи виписки, знімати копії з матеріалів справи, одержувати копії судових рішень; 10) оскаржувати судові рішення у частині, що стосується їхніх інтересів; 11) користуватися іншими процесуальними правами, наданими їм цим Кодексом [2].

Прикладом диспозитивності адміністративно-деліктного методу є норма ч. 1 ст. 127 КУпАП, в якій зазначено: «Непогора пішоходів сигналам регулювання дорожнього руху, перехід ними проїзної

частини у невстановлених місцях або безпосередньо перед транспортними засобами, що наближаються, невиконання інших правил дорожнього руху – тягнуть за собою попередження або накладення штрафу в розмірі трьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Тобто в даному випадку ми прослідковуємо варіант вибору стягнення за порушення норми, що і є проявом диспозитивності [3].

Система методів правового регулювання як провідник імперативних і диспозитивних начал чуйно реагує на процеси, що відбуваються в політичному, громадському і правовому житті і транслює їх на суб'єктів права, за допомогою впливу на динаміку конкретних правовідносин, особливості правового положення учасників у рамках даних правовідносин.

Характер єдності системи методів правового регулювання залежить від сукупного результату взаємодії кожної підсистеми і кожного з розглянутих методів. Порушення характеру або ритму одного компонента негайно позначається на функціонуванні інших компонентів (підсистем) і системи методів правового регулювання в цілому. Основний висновок, який слідє в зв'язку з цим, полягає в необхідності визнати факт неподільності складних

систем і неможливості наділення складових її елементів властивостями, властивими їх сукупності як цілісного утворення. Комплексне правове регулювання не може забезпечити жоден з методів правового регулювання самостійно, воно здійснюється одночасно всіма методами у вигляді системи в їх органічному взаємозв'язку і завдяки цим зв'язкам.

ЛІТЕРАТУРА

1. Демидов А.І. Про методологічну ситуацію в правознавстві // Правознавство. – 2001. – №4.
2. Кодекс адміністративного судочинства України: Кодекс України № 2747-IV від 06.07.2005 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2005. – № 35-37. – Ст. 446.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон № 8073-X від 07.12.1984 р. // Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР) 1984. – додаток до № 51. – Ст. 1122.
4. Про затвердження Порядку оформлення і видачі паспорта громадянина України: Порядок № 320 від 13.04.2012 р.
5. Про місцеві державні адміністрації: Закон України № 586-XIV від 09.04.1999 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1999. – № 20-21. – Ст. 190.